

ПРОБЛЕМИ АЛЬТЕРНАТИВНОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ СПОРІВ

Сьогодні важливим є питання вирішення адміністративних спорів із застосуванням альтернативних способів. Ця форма врегулювання сприяє забезпеченню якісного, своєчасного вирішення спорів із незначними витратами та із збереженням конфіденційності, що дає змогу підвищити ефективність державного управління та забезпечить якісну зміну правового положення недержавних суб'єктів в адміністративному спорі.

Сучасна система врегулювання адміністративних спорів у світі характеризується різноманіттям зважаючи на правові традиції різних країн світу, проте, у більшості з них, окрім судового, існують альтернативні способи вирішення конфліктів. Варто зазначити, що такі позасудові способи почали розвиватися ще на п. 60-х – 70-х р. ХХ ст. в країнах з англосаксонською правовою системою, зокрема, в США, Великобританії, Канаді, Австралії тощо. З часом альтернативні процедури стали важливою складовою правової дійсності багатьох держав і набули великого поширення в країнах із континентальною правовою системою, таких як Німеччина, Франція, Швейцарія, Бельгія, Нідерланди, Італія, Австрія тощо.

Варто відзначити, що детальне дослідження окремих альтернативних способів здійснювали вітчизняні науковці Т.І. Шинкар, С.О.Корінний, проте їх роботи стосуються, насамперед, інституту медіації та можливості його застосування в адміністративному судочинстві. Але, існують й інші способи альтернативного врегулювання спорів, що також відіграють важливу роль у встановленні справедливості, у захисті прав сторін конфлікту.

В адміністративному законодавстві України примирні процедури, що здійснюються самостійно сторонами чи за участю посередника відсутні проте в процесуальному законодавстві дане питання врегульовано. Такий стан законодавства не відповідає потребам правової держави та демократизації суспільного управління і не враховує світовий досвід у врегулюванні адміністративних спорів.

Варто зазначити, що Концепція вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів 2006 р., схвалена Указом Президента України від 10 травня 2006 року № 361/2006, передбачає застосування альтернативних способів вирішення спорів. Зокрема, у ній передбачається, що: «з метою розвантаження судів потрібно розвивати альтернативні (позасудові) способи врегулювання спорів, а також створювати умови для стимулювання дешевших і менш формалізованих способів їх врегулювання. Наукового обґрунтування і практичного втілення потребує медіація - діяльність професійних посередників, які спрямовують учасників юридичного спору до компромісу і врегулювання спору самостійно самими учасниками. Розширення діяльності третейських судів має зменшити навантаження на суди загальної юрисдикції» [1].

Отже, що держава сприяє розвитку і недержавних інституцій, що допомагають врегулювати адміністративні спори, не доводячи їх до суду. Розширення таких способів позасудового врегулювання спорів, шляхом впровадження інституту посередництва, розширення переліку справ, що можуть бути вирішені третейськими суддями є основою для підвищення ефективності правосуддя, що визначено в Стратегією реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки.

Окрім того, законодавець визначив, що в будь-якій справі (виняток становлять тільки деякі категорії) сторони мають право звернутися до процедури альтернативного вирішення спору. Зокрема, цю процедуру Т. Шинкар пропонує застосовувати в наступній послідовності:

«1) урегулювання спору без звернення до суду із позовом про його вирішення;

2) врегулювання спору із використанням альтернативних способів, враховуючи досудову участь сторін у процедурі врегулювання спору;

3) після початку судового процесу – до винесення судом ухвали у справі. Натомість, за наявності у законодавстві відповідних положень альтернативні процедури можуть бути задіяні також у процесі виконання судового рішення у спорі» [2].

До основних альтернативних способів, як правило, відносять:

– переговори (negotiation) – процес врегулювання спору сторонами без залучення посередника. Переговори орієнтовані на вирішення сторонами конфлікту на власний розсуд, прийнявши взаємовигідне рішення;

– медіація (mediation) – це врегулювання спору сторонами за сприяння незалежного посередника (медіатора), який допомагає примиренню сторін і досягненню угоди ними;

– арбітраж (arbitration) – це вирішення адміністративного спору недержавним судом, який уповноважений винести рішення у результаті розгляду даної справи, що здійснюється, як правило, за участю сторін.

Переговори – це найпоширеніший спосіб альтернативного вирішення суперечок з позиції інтересів сторін, оскільки для їх проведення досить домовленості і бажання сторін. Переговори – це шлях до взаємовигідного рішення і погодження майбутніх дій сторін. При цьому переговори не потребують державного і законодавчого регулювання. Для їх проведення потрібна лише активність і досвідчена кваліфікація осіб, які беруть участь у вирішенні конфліктів. Переговори є динамічним процесом висловлення позицій і аргументації, за допомогою яких сторони узгодять свої інтереси для досягнення консенсусу і прийняття взаємовигідного рішення.

Переговори також є самостійним напрямком науково-правових досліджень у багатьох країнах, адже є простим і ефективним механізмом, що підходить для вирішення конфлікту в будь-якій сфері, в тому числі і публічно-правових спорів.

Медіація в адміністративному процесі – це інститут, який вміщує сукупність взаємопов'язаних норм, що регулюють правовідносини, які виникають при розгляді спору між сторонами шляхом залучення посередника.

Як зазначає С.О. Корінний, «в адміністративному процесі України запроваджено лише інтегровану модель медіації, і з огляду на світовий досвід доведено, що для подальшого розвитку цього інституту було б ефективним також запровадити в адміністративному процесі асоційовану модель медіації, у ході якої суддя є лише її ініціатором, а реалізатором є незалежний від суду, сторонній посередник...» [3, с. 17].

Однак на практиці в адміністративному судочинстві застосовується своєрідна форма примирення – це врегулювання спору за допомогою судді. Проте, доцільність запровадження такої форми медіації викликає багато зауважень. Зокрема, ця форма врегулювання спорів не сприяє досягненню основної мети альтернативних способів врегулювання конфліктів, а саме – розвантаження суддів. Вважаємо, що відмежування медіації від судочинства в адміністративних справах, стало б більш ефективною формою здійснення посередницького механізму врегулювання спорів в Україні.

Арбітраж – це спеціальний процес, у якому дві сторони намагаються врегулювати спір у присутності незалежної третьої особи, що є підготовленим арбітром, який їх вислуховує і виносить обов'язкове чи необов'язкове рішення. Отож, арбітраж створює особливу приватну судову систему. Проте, якщо одна з сторін не хоче дотримуватися умов прийнятого арбітром рішення, примусити її до виконання можна лише через державний суд.

Як бачимо, сьогодні необхідно внести зміни до адміністративного законодавства України з метою впровадження ефективних та прозорих процедур розгляду і вирішення спорів. Серед способів альтернативного врегулювання публічно-правових спорів на сучасному етапі розвитку права та законодавства України найефективнішими є прості процедури переговорів, внутрішнього перегляду та процедури із залученням посередника. Крім того, присудове врегулювання адміністративних спорів має бути відмежоване від судочинства та становити окрему процедуру, яка здійснюється суддею або помічником судді і відносно спорів, щодо яких відкрито провадження в справі, і при первинному зверненні сторін конфлікту ще до відкриття провадження у справі в суді.

Список використаних джерел

1. Концепція вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів 2006 р., схвалена Указом Президента України від 10 травня 2006 року № 361/2006 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361/2006#Text>

2. Шинкар Т. Сутність процедур примирення у системі альтернативного вирішення юридичних конфліктів (спорів) URL: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2018/jun/13220/219-226.pdf>

3. Корінний С. О. Впровадження медіації в адміністративний процес України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ужгород: Ужгородський національний університет, 2019. 22 с.